www.turkishstudies.net/social

Turkish Studies - Social Sciences

eISSN: 2667-5617

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Oyun Kuramı ve Kuşak ve Yol Girişimi Bağlamında Kazakistan-Çin İlişkileri

Game Theory and Kazakhstan-China Relations in the Context of the Belt and Road Initiative

Serdar Yılmaz*

Abstract: Kazakhstan, which is located in the center of Eurasia, is of great importance for China that aims to strengthen the transportation of goods and services to the European countries with its Belt and Road Initiative. Kazakhstan plays a keycountry role in thi sproject. The aim of the study is to provide a beter understanding of Kazakhstan's geographical importance from the perspective of One Belt One Road (OBOR) project. This study suggests that as long as Kazakhstan pays its debts to China, OBOR projectwill be an effective and positive initiative in the economic, social and security fields in Kazakhstan. The questions the study seks answers are as follows: Is Kazakhstan an important actor of the OBOR project? What will be the benefit of the OBOR project, which is seen as a tool to continue the rise of China, to Kazakhstan? Will the geographic importance of Kazakhstan increase due to this initiative? All these questions will be evaluated in the context of Game Theory, which has an important place in the international relations discipline. The most important reason for the use of this theory in the study is that the OBOR Project will demonstrate the possible benefits to be gained by Kazakhstan and the possible losses that Kazakhstan will experience if she does not cooperate. When evaluated in a general framework, the scenario that will maximize the interests of Kazakhstan and China and provide the most benefit has been the 'benefiting' scenario in which both Kazakhstan and China have agreed to cooperate together in the Belt and Road Initiative.

Structured Abstract: With the disappearance of the Soviet Union in the last quarter of the 20th century, a new geopolitical order was formed and within this order there was a re-sharing of the spheres of influence. Kazakhstan has become an important country with its valuable mineral, petroleum and natural gas resources and its geographical location on the transportation lines. With its 1,782 square km border and historical proximity, Kazakhstan is an important country of global politics, which has to develop good neighborly relations with China.

China and Kazakhstan have signed many bilateral projects in the energy sector, in the nuclear, oil and gas industry, in the fight against threats such as extremism and separatism. The One Belt One Road project or the Belt and Road Initiative, which was announced by the Chinese President Xi Jinping in Kazakhstan in 2013, is in paralel with all these projects. Having the second largest economy in the world after the USA, China's geographic proximity to Kazakhstan is effective in playing an active role in the region. After Kazakhstan's independence in 1991, China's trade in this country and investments in the region increased rapidly. The Belt and Road Initiative and China's investments in Kazakhstan show an increasing

*Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Assistan Professor Doctor, Muğla Sıtkı Koçman University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Political Science and International Relations

ORCID 0000-0003-3400-3392

serdaryilmaz@mu.edu.tr

Cite as/ Atıf: Yılmaz, S. (2020). Oyun kuramı ve kuşak ve yol girişimi bağlamında Kazakistan-Çin ilişkileri, *Turkish Studies-Social*, 15(5), 2769-2786. <https://dx.doi.org/10.47356/TurkishStudies.43564>

Received/Geliş: 13 May/Mayıs 2020

Accepted/Kabul: 20 August/Ağustos 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 30 August/Ağustos 2020

CC BY-NC 4.0

momentum, as shown in the study. Thanks to the Belt and Road Initiative, China is strengthening the infrastructure of Kazakhstan to Access the natural and raw material resources it needs, on the other hand, it creates a market that will increase its economic and political influence in Kazakhstan. In other words, China sees Kazakhstan as a transition/exit country for its economic and subsequent political gains in the world.

The aim of the study is to provide a beter understanding of Kazakhstan's geographical importance from the perspective of One Belt One Road (OBOR) project. This study suggests that as long as Kazakhstan pays its debts to China, OBOR Project will be an effective and positive initiative in the economic, social and security fields in Kazakhstan. The questions the study seeks answers are as follows: Is Kazakhstan an important actor of the OBOR project? What will be the benefit of the OBOR project, which is seen as a tool to continue the rise of China, to Kazakhstan? Will the geographic importance of Kazakhstan increase due to this initiative? All these questions will be evaluated in the context of Game Theory, which has an important place in the international relations discipline. The most important reason for the use of this theory in the study is that the OBOR Project will demonstrate the possible benefits to be gained by Kazakhstan and the possible losses that Kazakhstan will experience if she does not cooperate. The study will also include the distrust of the OBOR project in Kazakhstan and the reasons why a certain group does not trust this project. Kazakhstan, which is located in the center of Eurasia, is of great importance for China that aims to strengthen the transportation of goods and services to the European countries with its Belt and Road Initiative. Kazakhstan plays a key country role in this project. Kazakhstan, which will have the opportunity to have a voice in the global economy through the project, takes the necessary steps discreetly to eliminate the negativities that may prevent the Project from succeeding. The hypothesis of the study is supported by the Game Theory, which clearly demonstrates what these steps might be. In this article, the possible benefits to be achieved by the Belt and Road Initiative and possible losses in case of non-cooperation are revealed. When evaluated in a general framework, the scenario that will maximize the interests of Kazakhstan and China and provide the most benefit has been the 'benefiting' scenario in which both Kazakhstan and China have agreed to cooperate together in the Belt and Road Initiative.

Keywords: OneBelt, One Road, Kazakhstan, China, Security, Game Theory, International Politics

Öz: Kuşak-Yol Girişimi ile ticaret ortağı Avrupa ülkelerine mal ve hizmet ulaşımını kuvvetlendirmeyi amaçlayan Çin için Avrasya'nın merkezinde yer alan Kazakistan'ın önemi büyüktür. Kazakistan bu projede kilit ülke rolündedir. Proje vasıtasıyla küresel ekonomide söz sahibi olma fırsatını yakalayacak olan Kazakistan, bünyesinde barındırdığı projenin başarıya ulaşmasını engelleyebilecek olumsuzlukların önüne geçmek için gerekli adımları sağduyulu şekilde atmaktadır. Çalışmanın amacı, Kuşak-Yol Girişimi (Bir Kuşak Bir Yol/One Belt One Road - OBOR) perspektifinden Kazakistan'ın coğrafi öneminin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Bu çalışma, OBOR projesinin Kazakistan'ın Çin'e borçlarını ödediği müddetçe uzun dönemde Kazakistan'da ekonomik, sosyal ve güvenlik alanları başta olmak üzere birçok alanda etkili ve olumlu bir girişim olacağı hipotezini ortaya atmaktadır. Çalışmanın cevap aradığı sorular şöyledir: Kazakistan, OBOR projesinin önemli bir aktörü müdür? Çin'in yükselişini devam ettirmek için bir araç olarak görülen OBOR projesinin Kazakistan'a yararı ne olacaktır? Bu girişim sebebiyle Kazakistan'ın coğrafik önemi artacak mıdır?. Tüm bu sorular uluslararası ilişkiler disiplini içinde önemli bir yere sahip olan Oyun Kuramı bağlamında değerlendirilecek ve çalışma nihayete erdirilecektir. Bu kuramın mevcut çalışmada kullanılmasının en önemli nedeni OBOR projesi ile Kazakistan'ın elde edeceği olası faydaların ve Kazakistan'ın işbirliği yapmaması durumunda yaşayacağı olası kayıpların net bir şekilde ortaya konmak istenmesidir. Genel çerçevede değerlendirildiğinde, Kazakistan ve Çin'in çıkarlarını maksimize edecek ve en fazla fayda sağlayacak senaryo hem Kazakistan'ın hem de Çin'in Kuşak-Yol Girişimi'nde birlikte işbirliği yapmayı kabul ettikleri 'fayda sağlama' senaryosu olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bir Kuşak, Bir Yol, Kazakistan, Çin, Güvenlik, Oyun Kuramı, Uluslararası Politika

Giriş

Xi Jinping, Kazakistan'ın Batı ve Doğu medeniyetleri arasındaki alışverişin merkezinde olduğunu belirterek Kazak ve Çin ikili ilişkilerinin başlangıç noktasının eski İpek Yolu ile başladığını ifade etmiştir. Eski İpek Yolu üzerinde konumlanan Kazakistan, Doğu ve Batı

medeniyetleri arasındaki alışverişe, farklı uluslar ve kültürler arasında işbirliğine ve etkileşime önemli katkı sağlamaktadır (Vugs, 2018: 28).

Çin ve Kazakistan arasındaki ilk resmi ilişkiler Kazakistan'ın bağımsızlığından önce başlamıştır. Kazakistan'ın dış politikasında Çin'e öncelik vermesinin iki nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi ülke güvenliği, ikincisi ise ekonomik ilişkilerin geliştirilmesidir. Çin Halk Cumhuriyeti için batıya giden yol güzergâhı olarak bilinen Orta Asya'nın ekonomik anlamda en gelişmiş ülkesi Kazakistan, Çin ile uzun bir kara sınırını paylaşmaktadır (Kara ve Yeşilot, 2011: 102-104). Kazakistan ve Çin arasındaki stratejik ortaklığın ana parçalarından biri ekonomik ve ticari ilişkilerdir. Kazakistan, Çin ve Avrupa arasında Avrasya Köprüsü'nün ana bağlantısıdır. Ayrıca İpek Yolu Ekonomik Kuşağı'nın ilk ülkesidir. Mayıs 2017'de düzenlenen Kuşak ve Yol Forumu'nda konuşan Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, Kazakistan'ın transit ve transport potansiyelini geliştirme konusunda şampiyon olduğunu vurgulamıştır (Premierminister, 2018). Kazakistan, Çin'den daha yüksek kişi başı milli gelire ve kapsamlı ticaret bağlantılarına sahip bir devlettir. Bu durum Kazakistan'ı Orta Asya'daki en zengin ülke yapmaktadır (Hudec, 2018: 3).

Kazakistan doğal kaynakları yönünden zengin ve Pekin için önemli bir transit partneridir. Çin, Kazakistan'ın ana ticaret ortağı olmak için Rusya'yı geride bırakmayı amaçlamaktadır. Çin, Kazakistan'ın toplam ticaretinin %16'sını oluşturmaktadır. Kazakistan'ın Çin'e olan dış borcu 12,3 milyar dolardır. Çin Bankası, Çin Endüstri ve Ticaret Bankası gibi ana Çin bankaları Kazakistan'da faaliyet göstermektedir. Çin şirketleri Kazakistan'ın maden çıkarma endüstrisine yatırım yapmaktadır. Çin Ulusal Petrol Şirketi (CNPC) Kazakistan'daki petrol üretimine 13 milyar dolardan fazla yatırım yapmıştır. Ayrıca Çin, Kazakistan'dan Çin'e enerji kaynaklarının akışını kolaylaştırmak için Kazakistan'da petrol ve doğal gaz boru hatlarının inşasına 6,2 milyar dolar tedarik etmiştir. Çin firmaları Kazakistan'ın petrol üretiminin %25'ini kontrol etmektedir (Wang, 2019: 111).

1. Oyun Kuramı

Oyun Kuramı, en az iki kişi olmak kaydıyla tarafların karar ve davranışlarının aralarındaki etkileşime yön verdiği matematiksel bir yaklaşımdır. 1944 yılında John Von Neuman ve Oskar Morgenstein tarafından Princeton Üniversitesi'nde '*Game and Economic Behaviour*' adlı makalenin yayınlanması ile ortaya çıkmıştır (Neumann ve Morgenstern, 1944). Bu makalede bir oyuncunun kazandığı durumda diğer oyuncunun kaybettiği manasına gelen sıfır toplamli oyunlar incelenmiştir (Kaya, 2018: 158-159). Teoride iki ya da daha fazla karar vericinin tercihinin göre oluşan sonuçların bulunduğu ve karar vericilerin karşılaşabileceği senaryoların incelendiği belirtilmektedir (Birdişli, 2017: 195-196).

Özellikle 1960 yılında Thomas Schelling tarafından '*Çatışma Stratejisi*' adlı çalışmanın yayınlanması oyun kuramının uluslararası ilişkilerde yankı bulması için bir dönüm noktası olmuştur (Schelling, 1960). Özgür Özdamar'a (2007: 50) göre, *Çatışma Stratejisi* kitabıyla birlikte, uluslararası ilişkilerde nükleer caydırıcılığın ve stratejik etkileşimlerin doğası ilk kez yoğun bir incelemeye tabi tutulmuştur.

Her bir karar vericinin oyuncu olduğu ve bu oyuncuların kararlarının sonuç kabul edildiği oyun kuramında oyuncuların birbirinden bağımsız olduğu ve her birinin amacının olduğu varsayılmaktadır. Her bir oyuncunun amacı çıkarlarını maksimize etmektir. Ayrıca oyuncuların kendileri için en doğru ve faydalı kararları verdikleri varsayılmaktadır. Oyuncular birbirlerinin olası tercihleri konusunda yeterli bilgiye sahiptirler. Oyun teorisinin gerçekleşmesi için dört gerekli koşul bulunmaktadır (Bennett, 1995: 19-52; Birdişli, 2017: 196).

- 1- Oyunla ilgili oyuncular iki ya da daha fazladır. Bu oyuncular bireyler olduğu gibi kurumlar ya da devletler de olabilir. Oyuncular için tüm sonuçlar ortadadır ve oyuncunun kendisi için en akılcı sonuca öncelik tanıyacağı varsayılmaktadır.

- 2- Oyuncuların takip edebileceği tüm olası davranışları içeren bir stratejiler kümesi vardır ve çıkarını maksimize etmek için çabalayan oyuncu, bu amaç için kendi eylem ve faaliyetleri üzerinde kontrol sahibidir.
- 3- Oyuncuların seçebileceği her strateji göz önüne alınmıştır, olası tüm sonuçlar ortadadır ve her bir oyuncu diğer oyuncuların tercihleri hakkında bilgiye sahiptir.
- 4- Oyuncular için her sonucun ne kadar iyi ya da kötü olduğu belirtilir ve bu doğrultuda amaçları belirleyen oyuncuların bu amaçlar doğrultusunda bağımsız olarak karar verdikleri varsayılmaktadır.

Kararları ve eylemleri aracılığıyla birbirini etkileyen ve en az iki karar vericinin birbiriyle sürdürülen etkileşimini matematiksel olarak inceleyen oyun teorisinde caydırma, iş birliği, müzakere ve savaş oyun olarak değerlendirilmektedir (Kaya, 2018: 158). Uluslararası ortamda belirsizlik ve güvensizliğin hâkim olduğunu ve bu yüzden güvenli ortamın yaratılması için devletlerin güçlü olması gerektiğini belirten oyun kuramı, devletlerin bunun için stratejiye ihtiyaç duyduklarını vurgulamaktadır. Devletlerin birbirlerine güvenmediklerini ve özellikle çıkarları maksimize etmek için güçlü olmak zorunda olduklarını ileri süren bu kuram, uluslararası sistemdeki belirsizlik ve güvensizlik ortamından dolayı devletlerin stratejilerini buna göre geçekleştirmeleri gerektiğini ifade eder. Oyun kuramı, en yüksek oranda kazanılan çıkarları korumayı amaçlamakta iken her türlü işbirliği yapma olanaklarına açık olması bakımından Neorealist yaklaşımdan ayrılmaktadır (Arı, 2002: 235-236).

Güvenlik araştırmaları için oyun kuramı incelenirken, bu kuramda oyuculara birbirlerini tanımaları ve en rasyonel tercihi yapmaları için süre verildiği görülmüştür. Bu konuda alanda tanınan bilim insanlarından Andrew Kydd (2007: 345-346), güvenlik araştırmaları için en uygun kuramsal yaklaşımın oyun kuramı olduğunu ifade etmiştir. Ona göre oyun kuramı, üç özelliği ile diğer kuramlardan ayrılmaktadır. Birincisi, oyuncular arasında etkileşim söz konusu ve bu etkileşim etkin şekilde incelenmektedir. Atina ve Sparta mücadelesi buna örnek verilebilir. İkincisi, oyuncular almış oldukları rasyonel kararlar üzerinde düşünme olanağına sahiptirler. Üçüncüsü ise oyuncuların sahip olduğu deneyimler birbirlerini daha iyi tanımalarına katkıda bulunmakta ve alacakları kararlarda daha az hata yapmalarını sağlamaktadır.

2. Kuşak-Yol Girişimi ve Kazakistan

Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı Xi Jinping 7 Eylül 2013 tarihinde Kazakistan'ın Astana şehrinde bulunan Nazarbayev Üniversitesi'nde, "*Parlak Bir Gelecek İçin Birlikte Çalışmak ve İnsanlarımız Arasında Dostluğu Teşvik Etmek*" adlı bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında Çin pazarını Orta Asya, Ortadoğu ve Avrupa ile birleştirmeyi amaçlayan bir ekonomik kuşak yaratmak için Çin'in planları olduğunu duyurmuştur. Bu projede Kazakistan'ın çok önemli bir bağlantı ülkesi olduğunu dile getirmiştir (Vugs, 2018: 5).

Harita1: Kuşak-Yol Girişimi

Kaynak: <http://ankaenstitusu.com/cin-turkiye-deniz-ipek-yolu-isbirligi/> (27.05.2019)

Xi Jinping'in kara ve denizden ulaşımı amaçlayan bu girişimi Kazakistan'a yaptığı ziyaret sırasında açıklamasından Kazakistan'ın coğrafi konumunun ne kadar önemsendiği anlaşılmaktadır. Projenin kilit ülkesi olan Kazakistan'ın Khorgos Sınır Bölgesi, İpek Yolu Ekonomi Kuşağı projesinin demiryolunun Çin'den sonraki hareket noktasıdır (Kara, 2015: 16). Toprak açısından Orta Asya bölgesinin en geniş ülkesi olan Kazakistan, Çin ile Ortadoğu ve Avrupa'yı birbirine bağlayan bölge olarak önemli bir pozisyona sahiptir. Büyük enerji ve mineral rezervlerine sahip olan devletler aracılığıyla Avrasya stratejik merkezinden geçecek olan Kuşak-Yol Girişimi perspektifinden bakıldığında Orta Asya bölgesi ve özellikle Kazakistan, Çin'in batısında yer alan pazarlara Çin'in çeşitlendirilmiş kara rotalarının ulaşması için bir geçit olarak görülmektedir (Vugs, 2018: 5).

Resmi düzeyde Kazakistan, Kuşak-Yol Girişimi'nin istekli bir destekçisidir. Kuşak-Yol Girişimi Kazakistan'ın dış politika stratejilerinin en önemli iki sütununa uygundur. Birincisi, tüm dünya ölçeğinde Asya ve Avrupa arasında temel bir köprü olarak Kazakistan, doğudan batıya bir geçiş kapısıdır. İkinci sütun Nurlu Yol olarak bilinen 100 Step (adım) politikasıdır. 26 Nisan 2015 seçimlerinde başkan Nazarbayev'in seçim zaferinden hemen sonra Xi Jinping'in 7 Mayıs 2015'te Kazakistan'a ziyaret gerçekleştirmesi iki ülke arasındaki stratejik ortaklığı daha görünür hale getirmiştir. Kazakistan, son ekonomik kriz göz önünde tutulduğunda alternatif ticaret ve ulaştırma rotalarına erişmek ve bağlantılarını artırmak için bir araç olarak gördüğü Kuşak-Yol Girişimi'ni desteklemektedir (Buranelli, 2018: 214).

Çin-Kazak ekonomik ilişkileri Kuşak-Yol Girişimi'nin öncesine kadar götürülmelidir, zira Kazakistan'ın bağımsızlığından sonraki on yıl ile Çin'in ekonomik yükselişinin geniş bir parçası kesilmektedir. Bu durum, enerji zengini Kazakistan ve enerji yoksunu Çin'in onları birbirine tamamlayan amaçlara sahip olmasıyla sonuçlanmıştır. Kuşak-Yol Girişimi'nde kısa ve öz biçimde açıklanan işbirliğinin tüm parçaları aslında bu girişimin daha öncesine kadar götürülmektedir. Kazakistan, Avrupa ve Asya arasındaki ticaret sektöründe transit bir bölge olarak hizmet etme konusunda isteklidir. Aslında Doğu ve Batı arasında köprü haline gelme Kazakistan'ın bağımsızlığının erken dönemlerinden beri resmi stratejik kalkınma projelerinden biri olmuştur (Vugs, 2018: 12).

Kazakistan, Doğu-Batı arasında bir köprü olmak için geçiş fırsatına sahiptir. Böylece Çin'in Kuşak-Yol Girişimi Kazakistan'ın artan stratejik planları, ekonomik gücü, uluslararası ve bölgesel itibarı için fırsatlar sağlamaktadır (Hongwei, Hekenov ve Kurmangali, 2018: 28). Daniel

Runde'ye göre (2015), Kazakistan, Çin'in Bir Kuşak Bir Yol girişiminin tokasıdır. Kemal Kirişçi ve Philippe Lee Gorre (2015) ise Kazakistan'ın önemini "Kazakistan yeni uluslararası düzen için sürmekte olan mücadelenin ön sayfalarındadır" diyerek belirtmişlerdir. Andrew Higgins (2018), Kuşak ve Yol Girişimi'nde Kazakistan'ın önemini şöyle belirtiyor: "Bu kumar sadece küresel ulaşım rotalarını yeniden karmıyor, Rusya'nın etki bölgesi olarak düşündüğü bölgenin içerisinde Çin'in derin bir şekilde etkili olmaya başlaması Kazak ve küresel siyasetini de sarsmaktadır." Wang Hogwei'ye (Hongwei, Hekenov ve Kurmangali, 2018: 33) göre ise diğer Kuşak-Yol Girişimi ülkelerinden farklı olarak Kazakistan, stratejik olarak Çin'in Avrupa'ya giden ana kapısı olarak konumlanmaktadır.

Uuriintuya Batsaikhan ve Marek Dabrowski (2017: 299), Kazakistan'ın önemli doğal kaynaklara sahip olmasına rağmen coğrafik pozisyonun ülkenin ekonomik kalkınmasına yarar sağlamadığı hakkında tartışma yapmaktadır. Onlara göre, Orta Asya bölgesi dünya ekonomik faaliyetlerin yer aldığı ana merkezlerden uzaktır. Bölgenin tüm ülkeleri kara ile çevrili ülkelerdir ve Kazakistan dünyada en geniş kara ile çevrili ülkedir. Kazakistan tek başına bu bahsedilen sorunun üstesinden gelemeyecektir. Ancak son yıllardaki gelişmeler ile özellikle önemli bir girişim olan Kuşak ve Yol Girişimi bu soruna çözüm olarak görülmektedir.

Kuşak-Yol Girişimi'nin karasal parçası yabancı pazarlara ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu durum Kuşak-Yol Girişimi'nin yarattığı yeni ekonomik rüzgârı yakalaması için Kazakistan'a fırsatlar sunmaktadır. Kazakistan, Çin'in Avrupa ve Ortadoğu pazarlarına ulaşması için coğrafik bir geçittir (Vugs, 2018: 13). Kuşak-Yol Girişimi şemsiyesi altında Kazakistan'daki Çin yatırımları üç ana unsura sahiptir. Birincisi, demir yolları inşaatı, boru hattı ve projelerin finansmanı, ikincisi, Kazakistan'ın Çin ekonomisi kuşağında toka olması ve son olarak Kuşak-Yol Girişimi şemsiyesi altında Çin'in Orta Doğu ve Avrupa'ya bağlantısının gerçekleşmesinde Kazakistan'ın önemli bir hub ülke olması fikri. Bundan olayı Kazakistan, ülke ekonomisini geliştirmek ve çeşitlendirmek için Kuşak-Yol Girişimi şemsiyesi altında Çin yatırımlarını hoş karşılamaktadır. Kazakistan petrol ve doğal kaynaklarının ihracatı dışında da ekonomisini çeşitlendirmeye çalışmakta ve lojistik sektörünü genişletmek/ilerletmek için kara ve demir altyapılarını geliştirmek istemektedir (Vugs, 2018: 24).

Grafik 1: Çin'in Kazakistan'da Yatırım Yaptığı Alanların Dağılımı

Kaynak: Samruk Kazyna, OneBeltandOne Road LeveragingInfrastructure Value Potential, SK, Kazakistan, Eylül 2017, s.14.

Kazakistan'da etkili olan Kazak Ulusal Sosyal Yardım Fonu Samruk-Kazyna Kuşak-Yol Girişimi üzerine 2017 yılında bir rapor yayınlamıştır. Rapora göre, Orta Asya'daki Çin doğrudan yabancı yatırımlarının en büyük alıcısı Kazakistan'dır (Samruk&Kazyna, 2017: 14). Ayrıca

Samruk-Kazyna, Kazakistan'da Kuşak-Yol Girişimi'nin gerçekleştirilmesi için Çin'in amaçlarının yanı sıra Kazakların Kasım 2014 yılında Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev tarafından ilan edilen Nurlu Yol adlı kendi altyapılarını geliştirme programlarını inşa ettiklerini belirtmiştir. Bu programın amaçları ile Çin'in Kuşak-Yol Girişimi'nin amaçları benzer olarak görülmektedir. Nurlu Yol politikası ulaşım, sanayi, enerji, konut ve kamu hizmet kuruluşlarının alt yapısının gelişmesine, eğitim ve küçük ve orta ölçekli iş grubunun desteklenmesine odaklanmaktadır (Lain, 2018: 6). Kazak programı ile Kuşak-Yol Girişimi'nin bu noktalarda amaç birlikteliği bulunmaktadır (Vugs, 2018: 24-25). Nurlu Yol programı hem Kazakistan'da hem Orta Asya bölgesinde bir bütün olarak ulaşım potansiyelinin gelişmesi için geniş fırsatlar ortaya koymaktadır (Hongwei, Hekenov ve Kurmangali, 2018: 33).

2017 yılındaki Samruk-Kazyna raporuna göre, Nurlu yol programıyla önemli amaç birlikteliklerinin olması ve uygun hale getirilmiş yasal ve mevzuata uygun çalışma alanından dolayı Kuşak-Yol Girişimi'nin Kazakistan'da uygulanma süresi diğer katılımcı ülkelere göre daha kısa olacaktır (Samruk&Kazyna, 2017: 14). Nurlu Yol projelerinin çoğunluğu Kuşak-Yol Girişimi'nin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Bu projeler doğrudan Kazakistan'ın alt yapısının ve Asya-Avrupa arasındaki transit potansiyelinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Kuşak-Yol Girişimi şemsiyesi altında Çin'in Kazakistan'daki hedefleri iki örnek altyapı projesiyle gösterilebilir; Khorgos Gateway (Limanı) ve Kuryk Limanı (Bizhanova, 2017: 62-65).

2.1. Khorgos Limanı ve Kuryk Limanı

Kuşak-Yol Girişimi, ekonomi merkezlerinden uzak ve kara ülkesi olan Kazakistan'ın Çin malları ve kendi enerji kaynaklarını transfer etmek için kendi altyapılarını kullanarak küresel ekonomiye katılmasına olanak sağlamaktadır. Bunun en iyi örneği Khorgos Limanı'dır (Vugs, 2018: 35). Khorgos Limanı, Çin-Kazakistan sınırında yer alan bir kara limanıdır. Amacı aktarma ağı ticareti yapmak, tıpkı gerçek bir deniz limanı gibi işlev görmek, sınır ötesi ticaret ve işbirliğini yükseltmek, 2020'ye kadar 500.000 kargo konteynır kapasitesine ulaşmak ve böylece dünyanın en geniş kara limanı haline gelmektir. Gemi yerine büyük Çin yapımı vinçler, trenlerin üzerine konteynırlar koymaktadır. Khorgos Limanı projesi yaklaşık 230 milyon dolara mal olmuştur ve günlük 16.000 üzerinde nakliyat konteynır işleminden geçirmektedir. 2017 yılında Beijing'de Kuşak-Yol Zirvesinde Çin devlet nakliyat şirketi COSCO ve Lianyungang limanı bu proje de %49 hisse almak için anlaşma imzalamıştır. Çin'in nakliyat endüstrisindeki ana aktörlerin ve Kazak kara limanının birleşmesi, Kazakistan'ın Nurlu Yol alt yapı yapım programı ile Çin'in İpek Yolu Ekonomi Kuşağı arasındaki birlikteliğin geliştiğini göstermektedir (Samruk&Kazyna, 2017: 14; Vugs, 2018: 25).

Resim 1: Kazakistan'ın Khorgos Kara Limanı'nından Çine Hareket Eden Tren

Kaynak: Impact of Belt& Road Initiative on Kazakhstan, Beltand Road News, February 18, 2019, <https://www.beltandroad.news/2019/02/18/impact-of-belt-road-initiative-on-kazakhstan/> (27.05.2019)

Uluslararası kara limanı ve sınır işbirliği merkezi olan ve 2015'te Kazakistan sınırında kurulan Khorgos, Çin'in Lianyungang limanı ile Kazakistan'ı bağlama imkânı sağlamaktadır. Yeni Dubai olarak adlandırılan merkez gümrüksüz ticarete izin vermekte ve endüstriyel lojistik aktarma merkezine sahiptir. Çin-Pakistan ekonomi koridoru ve Sri Lanka'daki Hambantota limanı ile aynı düzeyde olan Khorgos, Kuşak-Yol Girişimi'nin en yenilikçi projesidir (Wang, 2019: 111).

İkinci altyapı projesi Kuryk Limanı projesidir. Kazakistan'ın deniz transit kapasitesini önemli oranlarda artırmak için tasarlanmıştır. Kazakistan'ın eski Başbakan Yardımcısı Askar Mamin'e göre, Kuryk Limanı, Trans-Hazar uluslararası taşıma güzergâhının taşıma ve lojistik sisteminde önemli bir bağlantıdır. Bu proje Kazakistan'ın transit taşıma potansiyelinin gelişmesine itici bir güç olacaktır ve dahası Yeni İpek Yolu projesinin uygulanmasına katkıda bulunacaktır (Sheng, 2017). Samruk-Kazyna'nın 2018 Ocak raporuna göre, Kuryk Limanı 2017 yılı için 1 milyar ton kargo hedefini gerçekleştirmiştir (Samruk&Kazyna, 2018: 9). Ancak kısmen finans sağlayan Çinli yatırımcılar haricinde bu projeye nasıl finans sağlanacağı konusunda herhangi bir öngörü bulunmamaktadır. Samruk-Kazyna'nın güncellenmiş 2018 raporu girişimin Kazakistan üzerindeki dağılan etkisini ortaya koymaktadır. Çin, Çin ürünlerinin yabancı pazarlara daha iyi akışını sağlayan altyapı projelerinin yanı sıra Kuryk Limanı ve Khorgos Gateway gibi altyapı projelerinin finanse edilmesi yoluyla Kazakistan'a ciddi ölçüde yatırım yapmaktadır (Vugs, 2018: 26-33).

Resim 2: Kazakistan'ın Kuryk Limanı

Kaynak: Kazakistan'ın Hazar'daki gözde limanında yük artışı, KAZAKİSTAN.KZ, 21.07.2017, [http://www.kazakistan.kz/kazakistanin-hazardaki-gozde-limaninda-yuk-artisi/\(27.05.2019\)](http://www.kazakistan.kz/kazakistanin-hazardaki-gozde-limaninda-yuk-artisi/(27.05.2019))

Kuşak-Yol Girişimi'nin 2021 yılına kadar Kazakistan'ın büyüme oranına ilave %4.5-%7 oranında katkı yapması ve 200.000 üzerinde yeni iş oluşturmaları tahmin edilmektedir. Kazakistan ekonomisi, gelecek beş yıl boyunca 7 milyar dolardan daha fazla olacak olan toplam yatırım hacminden ve devam eden altyapı gelişmelerinden yararlanacaktır (Samruk&Kazyna, 2018: 10). Kazak Yatırım ve Kalkınma Bakanı Zhenis Kasımbek, 2018 Şubat ayındaki konuşmasında toplam değeri 27 milyar dolar olan 51 ortak Çin-Kazak endüstri projesinin var olduğunu söylemiştir. Petrol, doğal gaz, enerji, maden, tarım, makine yapım, kimyasal madde, metalurji sektörleri üzerine işbirliğinin yapıldığını ifade etmiştir (Vugs, 2018: 26). Kazak Bakan Kasımbek'e göre, Avrupa Birliği ve Çin arasında tüm mevcut kara transistinin %70'i Kazakistan'ın içinden geçmektedir. SamrukKazyna'nın 2018 raporu, Astana LRT'nin (Astana'nın ulaşım ve lojistik alt yapısını

geliştirmek için 2017 yılında kurulan bir kuruluş) Astana’da hafif raylı sistemin inşası için Çin Kalkınma Bankası’ndan yaklaşık 1.6 milyar dolar finanse ettiğini belirtmektedir (Samruk&Kazyna, 2018: 10). Bu durum Kazakistan’ın Çin’in Kuşak-Yol Girişimi’ne olan bağlılığını daha fazla artırdığını göstermektedir.

2015 Ağustos’ta Çin ve Kazakistan stratejik ilişkilerini yeni bir seviyeye taşıyan ortak bir deklarasyon imzalamışlardır. Bu deklarasyonda iki taraf, Çin’in İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ile Kazakistan’ın Nurlu Yol ekonomik politikalarının birbirini tamamlar nitelikte olduğunu belirtmişlerdir (Vugs, 2018: 31). XiJinping, Kuşak-Yol Forumu’nun açılış konuşmasında Kazakistan ve diğer Orta Asya ülkelerine tarımsal ürünlerin geçiş süresinin ve gümrük süresinin %90 oranında düştüğünü ifade etmiştir. Kazakistan, Yeni İpek Yolunun kara parçasının stratejik en önemli kısmı olarak önemli seviyede yarar sağlamaya başlamaktadır. Yerel işletmeler, demir yolu taşıyıcılarına ve nakliye komisyoncularına hizmet sağlayarak bu sayede ihracat ve ithalattan avantaj sağlamaktadırlar. Kazakistan, Kuşak-Yol Girişimini bir araç olarak kullanmaktadır ve gerçekten ulusal programı Nurlu Yol ile söz konusu girişimi birleştirmek istemektedir. Çünkü Kazakistan’ın Nurlu Yol politikası da ülkenin ulaşım kapasitesini artırmak üzerine kurgulanmıştır (Hongwei, Hekenov ve Kurmangali, 2018: 31-33).

Tablo 1: Kuşak ve Yol Girişimi Kapsamında Kazakistan’da Yapılması Planlanan Ana Projeler

PROJELER	MALİYET (\$)	OLUŞUM DÖNEMİ
Khorgos Terminal	239	2014-2020
Kuryk Limanı	280	2015-2018
Zhezkazgan-Beineu Demiryolu	1.203	2012-2017
Arkalyk-Shubarkol Demiryolu	261	2012-2017
Almaty1-Shu Demiryolu	110	2015-2017
Astana Yeni Demiryolu Aktarma Merkezi (Tren istasyonu dâhil)	603	2013-2017
ÇimKent Lojistik Terminal (Güney Kazakistan Bölgesi)	46	2014-2017
Astana Lojistik Terminal	88	2014-2016
Aktav Limanının Yenilenmesi	121	2014-2017

Kaynak: <https://www.sk.kz/upload/iblock/898/8982ade4e1075b33189e5044b01ff98e.pdf> (16.03.2020)

Uzun dönemde Kuşak-Yol Girişimi, Kazakistan’a Orta Asya’da ana lojistik aktarma merkezi olması konusunda yardımcı olabilir. Batı Avrupa-Batı Çin Uluslararası Ulaştırma Koridoru Kazakistan’ın topraklarından geçmektedir. Ayrıca Kazakistan’ın, Çin’in ticaret transitinin yükselmesinde önemli bir rol oynaması amaçlanmaktadır (Nogayeva, 2011: 125-126). 2015 ve 2016 yıllarında ulaştırma altyapısında proses endüstrisi, inşaat, tarım ve diğer alanlarda işbirliği alanları oluşturmayı amaçlayan beş anlaşma imzalanmıştır. Dahası Çin’in Kazakistan’daki yatırım hacmi son beş yıl boyunca yaklaşık yedi kat artmıştır. 2015’de Çin, Çin’den Kazakistan’a 51 endüstri üretim alanının transferini ilan etmiştir. 2017’den beri 12 üretim alanı Çin’den Kazakistan’a transfer edilmiştir (Wang, 2019: 111).

Yumuşak güç yönünden bakıldığında Çin diğer Orta Asya ülkelerine nazaran Kazakistan’da daha görünür rol oynamaktadır. Ülkede yerel kuruluşlarla işbirliğinde olan dört Konfüçyüs kuruluşu faaliyet göstermektedir. Çin, 2008’den beri Kazak öğrenciler için ilgi çekici bir yer haline gelmektedir. Çin, Kazak öğrenciler için gidilecek en popüler yerler açısından ilk ülke olan Rusya’dan sonra gelmektedir. 2016’da Çin Burs Konseyi (Çin’de yabancı öğrencilere yardım eden bir devlet kuruluşu) raporuna göre, Kazak öğrencilerinin sayısı geçen yıllara göre dört kat artmıştır. Çin hükümetinden kredi alarak okuyan Kazak öğrencilerin oranı %32,7’dir. Çin’in artan

popülaritesine yönelik bu istatistikler Çin'e önemli bir yönelim olduğunu göstermektedir (Wang, 2019: 112).

Tablo 2: Kazakistan'da Önerilen Kuşak-Yol Girişimi Yatırımları

Kuşak-Yol Girişimi Yatırımları	Projeler
Çin-Orta Asya Boru Hattı	Doğalgaz
Avrasya Kara Köprüsü	Demiryolu Koridoru
Çin-Orta Asya-Batı Asya Koridoru	Çin-İran Demiryolu Bağlantısı
Khorgos-Aktav Demiryolu	Hazar-Çin Bağlantısı

Kaynak: TroySternberg, ArielAhearn, FionaMcconel, Central AsianCharacteristics On China's New Silk Road: The Role of LandscapeandThePolitics of Infrastructure, *Land*, 6(3), Ağustos 2017, ss.55-75

Yeni Avrasya Kara Köprüsü Ekonomi Koridoru, Kazakistan ve Rusya aracılığıyla Avrupa ve Çin'i birbirine bağlamaktadır. Bu köprü mevcut kara ve demir alt yapılarının üzerine eklemeler yaparak gelişmektedir. İpek yolu ekonomi kuşağının ikinci rotası olan Çin-Orta Asya-Batı Asya ekonomi koridoru Çin için büyük bir öneme sahiptir. Bu koridor Kırgızistan, Tacikistan, Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan ile Sincan'ı Rusya'yı bypass ederek birbirine bağlamaktadır (International CrisisGroup, 2017: 7). Kazakistan ulaştırma strateji çerçevesinde 30 milyar dolara mal olması tahmin edilen lojistik merkezleri, kara yolları, uydu navigasyonlu ulaşım projelerini içeren 80 adet projeden öncelikli olarak üç milyar dolar değerindeki Batı Çin bölgesi ve Avrupa'yı birbirine bağlayan karayolu projesini imzalamıştır (Pekdemir, 2016: 96).

Kazakistan Dışişleri eski Bakanı Erlan İdrisov'un belirttiğine göre iki demir yolu hattı Kazakistan'dan geçecektir. Batı Çin-Batı Avrupa hattı Kazakistan üzerinden Rusya, Beyaz Rusya, Ukrayna ve Avrupa ülkelerine ulaşım sağlayacaktır. İkinci hat ise Türkiye'de Akdeniz ülkelerine mal ve hizmet ulaştıracaktır. İkinci hat Türkmenistan aracılığıyla İran ve Arap ülkelerine de mal taşıyacaktır. Eski başkan Nazarbayev, Kazakistan'da Khorgos Uluslararası Sınır İşbirliği Merkezi'nin kurulduğunu, Aktau Deniz Limanı genişletme projesi ve Aktöbe Lojistik merkezinin inşaat halinde olduğunu ve bu projelerin Kazakistan'ın Batıya erişimini sağlayan geçiş noktaları olacağını ifade etmiştir. 2014 Mayıs ayında Çin devlet başkanı XiJinping'in Kazakistan'a yaptığı ziyarette, İpek Yolu'nu övdüğü, karşılıklı güven ve dostluğu sağlamlaştırdığı, her yönden kalkınmaya ve barışa katkı sağladığı için Nazarbayev'e İpek Yolu Dünyası ödülü verilmiştir (Kara, 2015: 18-19).

3. Kazakistan'da Kuşak-Yol Girişimine Duyulan Güvenlilik

Nargis Kassenova'ya göre, Kazakistan Nurlu Yol ekonomi politikası ile Çin'in Kuşak-Yol Girişimi projesinin arkasındaki tamamlayıcı fikir ve projeleri ortaya koymaktadır. Kassenova, artan Çin korkusu ve devam eden yolsuzlukların Kuşak ve Yol Girişimi hakkında olumlu görüşlere sahip olan elitler için engeller ortaya koyabileceğine dikkat çekmektedir (Hongwei, Hekenov ve Kurmangali, 2018: 29-30).

Kazakistan'da iki grup arasında Kuşak-Gol Girişi konusunda ayrım yapmak mümkündür. İlk grup siyasi ekonomik elitler tarafından temsil edilirken ikinci grup siyasi muhalefet, Uygur kuruluşları ve küçük işletmelerin temsilcileri tarafından temsil edilmektedir (Peyrouse, 2016: 14-23). Bu iki grubu Orta Asya'nın beş devletinde de bulmak mümkündür. Kazakistan'ın siyasi elitleri Çin ile yakın ekonomik ilişkileri desteklemektedir. Çünkü Kazakistan'da gençler arasında Çin'de okumaya yönelik büyük ilginin olması bölgede en azından pozitif bir durum olarak görülebilir. Avrasya Kalkınma Bankası tarafından yürütülen bir araştırmada Kazakistan'da altı kişiden biri büyük komşu Çin'i bir arkadaş olarak görürken, diğer yandan Çin en düşmanca üç ülkeden biri olma rolünü üstlenmektedir (Wang, 2019: 112).

Orta Asya'da tehdit unsuru değil aksine bölge istikrarı ve güvenliği için önemli role sahip olduğunu düşünen Çin, Orta Asya ülkelerindeki Çin tehdidinin ve ekonomik alanda yapılan işbirlikleri sonucu ticaret dengelerinin Orta Asya ülkelerinin aleyhine Çin'in ise lehine işlemesinden duyulan endişe ve kaygıları bertaraf etmek için çaba göstermektedir (Ekrem, 2011: 45-69).

Son yıllarda Çin'in var olan baskısını daha fazla artırdığı Doğu Türkistan'da yaşananlar, Çin ile bağımsızlığından bu yana dostane ilişkiler kurmaya çalışan ve Şanghay İşbirliği Örgütü üyesi Kazakistan'da tepkilere yol açmaktadır. Çin'in Doğu Türkistan'daki Kazakların dilini, dinini ve ata yurtları Kazakistan ile olan bağlantılarını engellemeye çalışması ile ilgili yayılan haberler 21. yüzyılın en büyük projesi için duyulan heyecanın Kazakistan'ın bazı kesimlerinde sönmesine neden olmaktadır. Kazakistan aydınları arasında Kuşak-Yol Girişimi, Bir Kuşak Bir Yol değil aksine Çinli olmayan halkları yok eden 'Bir Kuşat Bir Yut' projesi olarak algılanmaktadır (Kara, 2018: 12-15). Orta Asya devletlerine çalışmak için gelen Çinli işçilerin yüzdeliği devletten devlete değişmektedir. En yüksek yüzdelik Kazakistan'dadır. Çinliler hakkında negatif basmakalıp görüşler özellikle Çinli göçmenlerin en yüksek olduğu Kazakistan ve Kırgızistan'da güçlüdür (Hudec, 2018: 9).

2016'da Kazakistan'ın birkaç bölgesinde (Atırav, Aktöbe, Semay) yabancılara toprak kiralınmasını onaylayan toprak kanunundaki yeni yasa değişikliğine karşılık protestolar gerçekleştirilmiştir. Kazakların çoğunun Çin'in Kazakistan'dan toprak satın almasına yönelik endişeleri artmıştır. Dahası ortak girişimlerde çalışan Çinli ve Kazak işçiler arasında çatışma gerçekleşmektedir. Çin işgücüne Kazak işgücüne kıyasla daha fazla ücret ödenmekte ve bu durum Kazak işgücünde memnuniyetsizliklere neden olmaktadır. 2017 yılının Ocak ayında, Astana'da Kazak kadınlar ve Çinli erkekler arasında evliliğe karşı olarak ortaya çıkan protestolar yaşanmıştır. Protestocular Çinli erkeklerle evlenen kadın Kazak vatandaşların evlilikten geri çekilmesini talep etmiştir. Bu konuda SvetlonaKazhirova, Çinli erkeklerle evlenen Kazak kadınların gerçekte az olduğunu ve yerel medyanın Çin hakkındaki algıları çarpıttığını ifade etmektedir. BeateEschment ise bunun bir paradoks olduğunu, Çin karşıtı kesimin ülkede güçlü olduğunu ama hala yatırım ve finansı çekerek ülkeyi ekonomik krizle baş edebilmesi konusunda Kazakistan'a yardım edenin yine Çin olduğunu belirtmiştir (Wang, 2019: 112).

Nisan 2016'da Kazak topraklarının 25 yıllığına kiralınmasına izin veren yasanın düzenlenmesinden sonra Kazakistan'ın Aktöbe, Aktav ve Semay şehirlerinde birçok protesto patlak vermiştir. Protestolar, Çin şirketlerine olan güvensizlik, onların iş gücü ve çevre ile ilgili uygulamaları ve Çinli göçmenlerin akın etmesi korkuları dâhil diğer şikâyetlerin yayılması için bir araç haline gelmiştir. Bu protestolar ülkede Tarım Bakanı'nın istifasına neden olmuştur. Dönemin Devlet Başkanı Nazarbayev yeni kanunun uygulanmasını ertelemiş ama yine de Kazak yetkililer Mayıs 2016'da 2 milyar dolar değerindeki Çinli yatırımcılarla yapılan tarımla ilgili önerilen anlaşmaları ilan etmişlerdir (International CrisisGroup, 2018: 12).

Çinli yatırımcılar genel madencilik sektörü gibi yolsuzluğun yatkın olduğu sektörlerle yatırım yapmaktadırlar. Ekim 2016'da Kazakistan'ın Khorgos Uluslararası Sınır Ötesi İşbirliği Merkezi başkanı, 1 milyon dolar rüşvet aldığı şüphesiyle tutuklanmıştır. Çinli yatırımcılar gibi Çinli şirketler karmaşık bürokratik sistemleri yönetme konusunda problemler ile karşılaşmaktadır (International Crisis Group, 2018: 13). Kazakistan'da belli bir kesim Kazakistan Kurucu eski Devlet Başkanı Nazarbayev'in Orta Asya bölgesindeki sorunlara ortak çözümler yaratmak, ortak çıkarları muhafaza etmek amacıyla 2005 yılında önermiş olduğu -Çin'in bölgedeki çıkarlarını etkileme ve bölgede yükselen etkisini azaltma potansiyeli olan- Orta Asya Devletleri Birliği fikrini desteklemektedir (Ekrem, 2011: 52).

Orta Asya Cumhuriyetleri Kuşak-Yol Girişimi kapsamındaki Çin'in kredisini hoş karşılamaktadır. Çünkü bu krediler ekonomilerinin gelişmesi için bir yol olarak görülmektedir. Çin kredileriyle birlikte anılan iki kritik konu daha vardır. Birincisi, Çin kredileri ciddi bir borç

batağına katkıda bulunmaktadır. Bunun siyasi ve ekonomik sonuçları hala tartışılmaktadır. İkincisi, projelerin çoğunluğu demir yolları, karayolları ve boru hatlarını geliştirmeyi amaçlamaktadır. Ancak Orta Asya cumhuriyetleri ve özellikle Kazakistan, henüz daha problemlili iş çevresi, yolsuzluk ve beyin göçü ile boğuşmaktadır (Hudec, 2018: 9).

Sadece toplum değil aynı zamanda ihtisas sahibi insanlarda Çin-Kazak ilişkilerinin boyutu ve alanı hakkında yeterli bilgiye sahip değildir. Zira Konstantin Syroezhkin'e göre, Kazakistan ve Çin arasındaki ekonomik ve finansal işbirliğinde bilgi vermeyi engelleyen bir suskunluk durumu mevcuttur. Hiçbir sözleşme yayınlanmamakta ve elde edilen kredilerin ödeme süreleri açığa çıkarılmamaktadır. Kuşak-Yol Girişimi kapsamında bahsi geçen projeler hakkında herkesin konuştuğu fakat kimsenin bu projeleri görmediği ifade edilmektedir. Kassenova'ya göre Kazakistan'da Kuşak-Yol Girişimi ile ilgili projeler hakkında detaylı bilgi yoktur. Bu hükümete olan güvene zarar vermekte ve Çin'in bir tehdit olduğu yönündeki düşüncüyü güçlendirmektedir (Wang, 2019: 113).

Toplum Çin'in diğer alanlara yayılmasına duyarsız kalmamaktadır. Çin karşıtı kesim her bir Orta Asya devletinde olduğu gibi Kazakistan'da da bulunmaktadır. Bu negatif tutumlar özellikle Kırgızistan ve Kazakistan'da yayılmaktadır. Bazı algılar özellikle Kazak ulusal aktivistleri arasında yayılmaktadır. Çinli turistler için vizeye getirilen kolaylıklar gibi girişimler ulusal sesler tarafından sert bir şekilde eleştirilmektedir. 2015'te Kazakistan'da yer alan Çin'e ait bakır madeninde Çinli ve yerel işçiler arasında bir çatışma patlak vermiştir (International CrisisGroup, 2018: 10-11).

Başkanların genel görüşü 2017 yılındaki forumda Nazarbayev'in Xi Jinping'den sadece birkaç santimetre ötede ayakta durduğu bir grup dış temsilciliklerin fotoğrafına bile yansımıştır (Hongwei, Hekenov ve Kurmangali, 2018: 34). Kazakistanlı Siyaset Bilimci Dosym Satpayev'e göre, istatistikler göz önünde bulundurulduğunda Çin, Kazakistan'ın önemli bir ticaret ortağıdır. Ancak Kazakistan'da insanların büyük çoğunluğu Çin'in büyük bir yatırımcı olduğunu düşünmemektedir. Onlar Çin'in büyük bir problem olduğunu düşünmekte ve Çin'in kendilerine herhangi bir yararı olmadan ekonomik etkisini artırmaya çalışmakta olduğuna inanmaktadırlar (Satubaldina, Kuzmina ve Kassenova, 2015). Çinli yatırımcılar gibi Çinli şirketler yozlaşmış ve karmaşık bürokratik sistemleri yönetme konusunda problemler ile karşılaşmaktadır (International CrisisGroup, 2018: 13).

Çin, Kazakistan'da ve Orta Asya'da artan etkisinden dolayı oluşan yerel kaygının azaltılmasının yollarını aramaktadır ve İpek Yolu Ekonomi Kuşağı sayesinde Orta Asya devletlerinden Çin'e yönelik tutumları iyi yönde değiştireceğini ummaktadır (International CrisisGroup, 2018: 10). Kuşak-Yol Girişimi'nin başarısı Kazakistan elitlerinin bu projelere yönelik yeni fikirlere açık olma durumuna, kurumsal reformların sürecine, yolsuzluğa karşı mücadele, bürokratik kolaylaşma ve liderliğin birbirini izlemesine bağlıdır. Kuşak-Yol Girişimi'nin başarılı olması için bu girişim sadece çalışan bir alt yapı ve networke ihtiyaç duymamaktadır aynı zamanda sorumlu ve hesap verebilir liderlere ihtiyaç duymalı ve Kazakistan gibi ortaklık yapan ülkelere yönelik şeffaf ve kapsayıcı bir yaklaşıma sahip olmalıdır (Vugs, 2018: 11-17). Kazakistan'ın kurucu başkanı Nazarbayev'in görevden ayrılması ile yeni başkan olan Kasım Jomart Tokeyev'in Çince bilmesi ve Çin'e olan diplomatik yakınlığı ise yeni dönemde dikkatle takip edilmesi gereken bir konudur.

4. Oyun Kuramı Bağlamında Kazakistan Ve Kuşak-Yol Girişimi

Kuşak-Yol Girişimi'nin Kazakistan için avantajlarını ve bu projeye Kazakistan'dan gelen tepkileri ortaya koyduktan sonra bu bölümde, Uluslararası İlişkiler disiplininde sıkça kullanılan Oyun Kuramı ile Kuşak-Yol Girişimi'nden Kazakistan'ın elde edeceği olası faydaların ve işbirliği yapmaması durumunda yaşayacağı olası kayıpların neler olabileceği incelenecektir.

Tablo 3: Oyun Kuramının Kazakistan-Çin İlişkileri Çerçevesinde Kuşak-Yol Girişimine Uygulanması

		ÇİN	
KAZAKİSTAN	İşbirliği Yapma	Birçok Alanda Fayda Sağlama (4,4)	Kazakistan'ın Olası Amaçlarına Ulaşamaması (1,3)
	İşbirliğinden Vazgeçme	Çin'in Olası Amaçlarına Ulaşamaması (3,1)	Fayda Sağlayamama (2,2)

Tablo 3'te oyun kuramının Kazakistan-Çin ilişkileri çerçevesinde Kuşak-Yol Girişimi'ne uygulanışı gösterilmektedir. Tablodaki bilgiler ışığında işbirliği bir oyun olarak değerlendirilmekte ve bu oyunun dört muhtemel sonucu bulunmaktadır. Fayda sağlama, Çin'in olası amaçlarına ulaşamaması, Kazakistan'ın olası amaçlarına ulaşamaması, fayda sağlayamama. Tabloda belirtildiği gibi, bu iş birliği oyununda Kazakistan ve Çin iki temel oyuncudur. Her iki aktörün tercihleri ortaya konan sonuçlar bağlamında aşağıdaki şekilde değerlendirilmektedir.

4-Birçok Alanda Fayda Sağlama: Kuşak-Yol Girişimi üzerinde Kazakistan ve Çin işbirliği yapar ve bu işbirliğini sürdürmeye çaba gösterirlerse birçok alanda fayda sağlayacaklardır. Kazakistan'ın stratejik önemini tekrar ortaya koyan bu projeye birlikte Kazakistan, ülkesine birçok yatırımcı çekecektir. Kuşak-Yol Girişimi iki ülke arasındaki ekonomik, kültürel, askeri vs. ilişkilerin artmasına ivme kazandırmakta ayrıca özellikle proje kapsamında Çin veya Kazakistan'daki üniversitelere gönderilen iki ülkenin öğrencileri kaynaşmaktadır. Sonuç olarak kültür zenginliği oluşmaktadır. Girişim sayesinde Çin, batısında yer alan pazarlara Kazakistan (Khorgos Sınır Bölgesi) aracılığıyla açılma imkânı bulurken ayrıca Kazakistan'ın da dünya jeopolitiğinde stratejik konumunun ne kadar önemli olduğu fark edilmektedir.

Kuşak-Yol Girişimi çerçevesinde Kazakistan aracılığıyla Batı ile Doğu bağlanmakta ve bu Çin'in Batı pazarlarına ulaşmasına imkân sağlamaktadır. Bu durum, kara ile çevrili ve denizlere ulaşımı olmayan Kazakistan'ı dünya ekonomik faaliyetlerinin yer aldığı merkezlere yakınlaştırmaktadır. Kazakistan, bu girişimdeki stratejik önemi ve Çin'in ülkeye yapmış olduğu enerji odaklı yatırımların çokluğu hasebiyle Hub ülkesi olma fırsatını yakalayacaktır. Kazakistan'ın Kasım 2014'te ilan edilen Nurlu Yol politikası ile Kuşak Yol Girişimi arasında amaç birlikteliği bulunmaktadır. Kuşak Yol Girişimi vasıtasıyla Kazakistan'da gerçekleşen tüm yatırımlar, alt yapı çalışmaları Nurlu Yol politikasına katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda Nurlu Yol politikasının Kazakistan'daki işlevi sayesinde Kuşak Yol Girişimi'nin diğer ülkelere göre Kazakistan'da gerçekleşme süresi daha kısadır. Bu ise Çin tarafına zaman ve maliyet yönünden fayda sağlamaktadır.

Kuşak Yol Girişimi çerçevesinde geliştirilen ve hayata geçiren projeler Kazakistan'ın transit taşıma potansiyelinin artmasına, altyapı sisteminin gelişmesine, gümrüksüz ticaretin yapılmasına, endüstriyel lojistik merkezi olmasına vs. imkân sağlamaktadır. Kuşak Yol Girişimi sayesinde Kazakistan Çin arasında tarım, ticaret, sanayi vs. ürünlerinin ulaşım süresi kısalmaktadır.

3-Çin'in Olası Amaçlarına Ulaşamaması Durumu: Kazakistan, iç dinamiklerinin yarattığı olumsuzluktan veya ulusal çıkarların zedelenmesinden dolayı Kuşak-Yol Girişimi için Çin'le işbirliği yapmaktan vazgeçerse her iki taraf için olumsuzluklar ortaya çıkacaktır. İlk olarak Çin ve Kuşak-Yol Girişimi için hayati öneme sahip olan Kazakistan, yani batıya açılan kapı yok olacaktır. Kazakistan işbirliği yapmadığı için Çin, bu projenin güzergâhını değiştirebilir ve bu Çin ekonomisine ciddi bir zarar getirebilir. Çünkü Kazakistan temel alınarak oluşturulan güzergâhta var olan ülkelerden bazıları, Kazakistan olmadan oluşturulacak yeni güzergâhta var olamayacaktır. Çin'in bu ülkelerdeki önceden Kuşak-Yol Girişimi'ne zemin hazırlayan ve ikili ilişkilerini arttıran yatırımları boşa gidecek ve bu durum Çin ekonomisine ve prestijine zarar verecektir.

Kuşak-Yol Girişimi'nin kalbi olan Kazakistan'ın işbirliğinden vazgeçmesi diğer ülkelerin de olumsuz düşünmesine ve bu projeden vazgeçmesine neden olabilir. Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü, Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü, Avrasya Ekonomik Birliği, NATO Barış İçin Ortaklık, Şanghay İşbirliği Örgütü gibi önemli kuruluşlara üye olan Kazakistan; Rusya, ABD ve Çin açısından önemli bir konuma sahiptir. Bu üç devlet başta Kazakistan olmak üzere Orta Asya'da hâkim olmak, nüfusunu artırmak ve üst düzey ilişkiler kurmak istemektedir. Çin ise Kuşak-Yol Girişimi ile Kazakistan'da bu amaçları gerçekleştirme şansına sahip olma imkânına erişebilecektir.

Kazakistan'ın işbirliğinden vazgeçmesi sonucunda Çin'in Kazakistan'da ki etkin olma pozisyonu zarar görecektir. Kuşak-Yol Girişimi'nin 100'den fazla katılımcı ülkesi vardır ve bu ülkelerde Çin birçok alanda yatırımlar yaparak birçok ülkeyi uzun vadeli olarak kredilendirmektedir. Bu ise özellikle ekonomik yönden az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri Çin'e bağımlı hale getirmektedir. Kazakistan'da da böyle bir amacı güden Çin, Kazakistan'ın işbirliğinden vazgeçmesi neticesinde bu amacını gerçekleştiremeyecektir. Kazakistan Kuşak-Yol Girişimi'nin tokası olarak rol almakta, girişimin doğusundaki ve batısındaki ülkeleri birbirine bağlamaktadır. Kazakistan'ın işbirliğine yanaşmaması Kuşak-Yol Girişiminin seyrini değiştirip girişimin başarıya ulaşmasını sekteye uğratabilir.

2-Kazakistan'ın Olası Amaçlarına Ulaşamaması Durumu: Çin, Kuşak-Yol Girişimi çerçevesinde Kazakistan ile işbirliği yapmaktan vazgeçerse bu durum girişim kapsamında birçok alanda fayda ve prestij sağlayacak olan Kazakistan için hem hayal kırıklığı yaratacak hem de olumsuz bir tablo ortaya çıkaracaktır. Kazakistan dış politikasında Çin'e önem verdiğini belirtmekte ve ekonomik alan başta olmak üzere birçok alanda işbirliği yapıp ilişkiler kurarak bunu göstermektedir. Ancak, Kazakistan'a ekonomik anlamda sağlayacağı faydalar yanında ülkenin stratejik önemini bir kez daha ön plana çıkaran Kuşak-Yol Girişimi için diğer Orta Asya ülkeleri ile işbirliği yapılırken Kazakistan'ın bypass edilmesi ikili ilişkilere zarar verecektir.

Girişim kapsamında Kazakistan'da Çinli yatırımcılar yol, köprü, boru hatları vs. inşa etmekte ve bu inşaatlarda ve diğer alanlarda Çinli işçilerin yanında Kazak işçiler de istihdam edilmektedir. Bu durum Kazakistan'daki işsizlik oranının düşmesine katkı sağlamaktadır. Çin'in işbirliği yapmaması sonucu bu katkı yok olacaktır. Çin enerji kaynaklarının kendi ülkesine ulaştırılması için Kazakistan'daki petrol ve doğalgaz boru hatlarına şu ana kadar 6,2 milyar dolar yatırım yapmıştır. Bu hem Kazakistan'ın kalkınmasına hizmet etmekte hem de Kazakistan'dan Çin'e enerji kaynaklarının güvenli, ucuz ve kısa sürede gelmesine imkân sağlamaktadır.

Kazakistan'ın stratejik kalkınma projelerinden birisi Doğu-Batı arasında köprü olmaktır. Kuşak-Yol Girişimi, ülkenin bu projesine katkı sağlayacaktır. Ancak Kazakistan, girişimde yer almamasının sonucu olarak bu şansı elinden kaçıracaktır. Aynı zamanda Kazakistan, stratejik öneminden ve ülkesine yapılan enerji odaklı yatırımların çokluğundan dolayı Kuşak-Yol Girişimi kapsamında hub ülke olma imkânını değerlendirememenin hayal kırıklığını yaşayacaktır.

1-Fayda Sağlayamama: Her iki taraf işbirliğinden vazgeçerlerse Kuşak-Yol Girişimi'nde birlikte hareket etmenin yaratacağı ekonomik rüzgârı yakalayamayacakları gibi Kuşak-Yol Girişimi'nin sekteye uğramasına neden olabilirler. Çünkü Kuşak-Yol Girişimi'nin Çin'den sonraki ilk noktası Kazakistan'ın Khorgos sınır bölgesidir. Kazakistan'ın olmadığı girişimde Kazakistan olmadan yeni bir güzergâh belirlenecek ve bu durum hem maliyetli hem de Çin ekonomisini zarara sokan bir durum yaratacaktır. Çin ve Kazakistan ulaşım kapasitelerini artırma imkânını kaybedeceklerdir. Kazakistan, Kuşak Yol Girişimi sayesinde Orta Asya'da ana lojistik aktarma merkezi olma ihtimalini işbirliğinin olmaması halinde kaybedecektir. Her iki taraf ekonominin ana merkezine ulaşma imkânından mahrum olacaklardır. Kazakistan ve Çin arasındaki ikili ilişkilerde karşılıklı anlayış geliştirme isteği ve kazan-kazan işbirliği duygusu zarar görecektir.

Genel çerçevede değerlendirildiğinde iki oyuncunun çıkarlarını maksimize edecek ve en fazla fayda sağlayacak senaryo hem Kazakistan'ın hem de Çin'in Kuşak-Yol Girişimi'nde birlikte işbirliği yapmayı kabul ettikleri 'fayda sağlama' senaryosudur.

Sonuç

Sovyetler Birliği'nin 20. yüzyılın son çeyreğinde ortadan kalkmasıyla birlikte yeni bir jeopolitik düzen oluşmuş ve bu düzen içinde nüfuz alanlarının yeniden paylaşımı söz konusu olmuştur. Kazakistan, sahip olduğu değerli maden, petrol ve doğal gaz kaynakları ve ulaşım hatları üzerinde yer alan coğrafi konumu ile nüfuz paylaşımı konusunda öncelikli ülke haline gelmiştir. Sahip olduğu bu kaynaklardan dolayı Kazakistan, bölgede nüfuz sahibi olmak isteyen ABD, Rusya, Çin, İran ve Türkiye gibi küresel ve bölgesel aktörlerin ilgi odağı olmuştur. Bu aktörlerden Çin'in Devlet Başkanı Xi Jinping'in Eylül 2013'te Kazakistan'da Kuşak ve Yol Girişimi'ni açıklaması ile Çin'in Kazakistan'a yönelik politikasında yeni bir döneme girilmiştir.

ABD'den sonra dünyanın en büyük ikinci ekonomisine sahip olan Çin'in Kazakistan'a olan coğrafi yakınlığı bölgede aktif rol oynamasında etkilidir. Kazakistan'ın 1991 yılında elde ettiği bağımsızlık sonrası Çin'in bu ülkeye olan ticareti ve bölgedeki yatırımları da hızlı bir şekilde artmıştır. Kuşak ve Yol Girişimi ile Çin'in Kazakistan'daki yatırımları çalışmada da gösterildiği üzere yükselen bir ivme göstermektedir. Çin, Kuşak ve Yol Girişimi sayesinde bir yandan gereksinim duyduğu doğal ve hammadde kaynaklarına erişmek için Kazakistan'ın altyapısını güçlendirmekte, diğer yandan ise Kazakistan'da ekonomik ve siyasi nüfuzunu arttıracak bir pazar oluşturmaktadır. Bir başka ifadeyle, Çin, dünyaya yönelik ekonomik ve sonrasında oluşabilecek politik kazanımları için Kazakistan'ı bir geçiş/çıkış ülkesi olarak görmektedir.

Kuşak-Yol Girişimi Kazakistan-Çin ikili ilişkilerinde karşılıklı anlayışı geliştirerek barış ve dostluğa yönelik bir yol, ortak kalkınma ve refah temelinde kazan-kazan işbirliğine dayanmaktadır. 21. yüzyılda Asya ve Avrupa arasında arabuluculuk işlevini yerine getirmek isteyen Kazakistan için Kuşak-Yol Girişimi birçok alanda sınırsız imkânlarla doludur. Kazakistan bu projeyi desteklemektedir. Önceki başkan Nazarbayev, Çin'in İpek Yolu'nun oluşumunu başlattığını, Kazakistan'ın ekonomi, ticaret, yatırım, ulaştırma, finans ve kültür gibi alanları kapsayan bu projeyi gerçekleştirmenin olanaklarını kullandıklarını dile getirmiştir.

Kuşak-Yol Girişimi ile ticaret ortağı Avrupa ülkelerine mal ve hizmet ulaşımını kuvvetlendirmeyi amaçlayan Çin için Avrasya'nın merkezinde yer alan Kazakistan'ın önemi büyüktür ve Kazakistan bu projede kilit ülke rolündedir. Proje vasıtasıyla küresel ekonomide söz sahibi olma fırsatını yakalayacak olan Kazakistan, bünyesinde barındırdığı projenin başarıya ulaşmasını engelleyebilecek olumsuzlukların önüne geçmek için gerekli adımları sağduyulu şekilde atmaktadır. Kazakistan'ın dikkat etmesi gereken çok önemli bir konu da Çin'e olan borçlarını zamanında ödemesidir. Zamanında ödenemeyen borçlardan dolayı Çin'in Kazakistan'ın iç ve dış strateji adımlarına karışma ihtimali akıldan çıkarılmamalıdır.

Bu adımların neler olabileceği konusunu net bir şekilde ortaya koyan Oyun Kuramı ile çalışmanın hipotezi desteklenmiş ve Kuşak-Yol Girişimi ile Kazakistan'ın elde edeceği olası

faydalar ve işbirliği yapmaması durumunda yaşayacağı olası kayıplar ortaya konmuştur. Genel çerçevede değerlendirildiğinde Kazakistan ve Çin'in çıkarlarını maksimize edecek ve en fazla fayda sağlayacak senaryo hem Kazakistan'ın hem de Çin'in Kuşak-Yol Girişimi'nde birlikte işbirliği yapmayı kabul ettikleri 'fayda sağlama' senaryosu olmuştur.

Kaynakça

- Arı, T. (2002). Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği, Alfa Yayınları.
- Batsaikhan, U. – Dabrowski, M. (2017). Central Asia—twenty-five years after the breakup of the USSR. *Russian Journal of Economics*, 3(3), 296-320.
- Bennett, G. P. (1995). Modelling Decisions in IR: Game Theory and Beyond, *Merston International Studies Review*: 39, 19-52.
- Birdişli, F. (2017). Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik, Seçkin Yayıncılık.
- Bizhanova, M. (2018). Can the Silk Road Revive Agriculture? Kazakhstan's Challenges in Attaining Economic Diversification, (Ed), Marlene Laruelle, China's Belt And Road Initiative And Its Impact In Central Asia, Central Asia Program, http://centralasiaprogram.org/wp-content/uploads/2017/12/OBOR_Book_.pdf (15.03.2019)
- Buranelli, F. C., (2018). One Belt One Road and Central Asia: Challenges and Opportunities, Cheng, Song ve Huang (Ed.), *The Belt and Road Initiative In The Global Arena: Chinese and European* (ss.207-231). Springer Nature.
- Chen, Y. (2015). A research Note On Central Asian Perspectives On The Rise of China:The Example of Kazakhstan, *Issues&Studies*, 51(3), 63-87.
- Ekrem, E. (2011). Çin'in Orta Asya Politikaları, *AYÜ 04*.
- Higgins, A. (2018). China's Ambitious New 'Port': Landlocked Kazakhstan. The New York Times, January 1. <https://www.nytimes.com/2018/01/01/world/asia/chinakazakhstan-silk-road.html> (06.02.2019)
- Hongwei, W., D., Hekenov, Kurmangali, M. (2018). Chinese Global Project: One Belt and One Road, *International Relations and International Law Journal*, 81(1), 28-35.
- Hudec, M. (2018). China's Emergence in Central Asia, Institute of Asian Studies, s. 3-9, http://www.asian.sk/wp-content/uploads/2018/08/Chinas-Emergence-in-Central-Asia_fin.pdf (15.02.2019)
- International Crisis Group, (2017). Central Asia's Silk Road Rivalries, *ICG 245*, Brüksel, Belçika. https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/245-central-asias-silk-road-rivalries_0.pdf (15.02.2019)
- Kara A. ve Yeşilot, O. (2011). Avrasya'nın Yükselen Yıldızı Kazakistan, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Kara, A. (2015). Çin'in İpek Yolu Ekonomik Kuşağı Projesi ve Kazakistan, *EkoAvrasya*, 8(30), 16-19.
- Kara, A. (Mart 2018). Kazakistan Çin İle İlişkilerini Sorguluyor, *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, 63(375), 12-15.
- Kaya, E. (2018), Oyun Kuramı Çerçevesinde Suriyeli Mülteci Krizi (Ed), Sibel Turan – Nergis Özkural Köroğlu, Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kuramları ve Sorunlarına Temel Yaklaşımlar, Transnational Press.

- Kirişci, K. - Le Corre, P. (2015). The great game that never ends: China and Russia fight over Kazakhstan. Brookings, December 18. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2015/12/18/the-great-game-that-neverends-china-and-russia-fight-over-kazakhstan/> (06.02.2019)
- Kydd, A. (2007). The Art of Shaker Modelling: Game Theory and Security Studies (Ed), Detlef Sprinz, Yael Wolinsky-Nahmias, Models, Numbers and Cases: Methods for Studying International Relations, University of Michigan Press.
- Lain, S. (2018). Te Potential and Pitfalls of Connectivity along the Silk Road Economic Belt (Ed), Marlene Laruelle, China's Belt And Road Initiative And Its Impact İn Central Asia, Central Asia Program, http://centralasiaprogram.org/wp-content/uploads/2017/12/OBOR_Book_.pdf (15.03.2019)
- Neumann, J.- Morgenstern, O. (1944), Theory of Games and Economic Behavior, Princeton University Press.
- Nogayeva, A. (2011). Orta Asya'da ABD, Rusya ve Çin Stratejik Denge Arayışları, USAK Yayınları.
- Özdamar, Ö. (2007). Oyun Kuramının Uluslararası İlişkiler Yazımına Katkıları, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 4(15), 33-65.
- Pekdemir, Ü. (2016). İpek Yolu'nun Otobanlaştırılması, Fahri Atasoy(ed.), İpek Yolu'nda Ekonomi ve Turizm, Türk Yurdu Yayınları.
- Peyrouse, S. (2016). Discussing China: Sinophilia and sinophobia in Central Asia, *Journal of Eurasian Studies*, (7), 14–23.
- Runde, D. (2015) Kazakhstan: The Buckle In One Belt One Road. Forbes. June 29. <https://www.forbes.com/sites/danielrunde/2015/06/29/kazakhstan-buckle-onebelt-one-road/#5b4abbaf6b5b> (27.02.2019)
- Samruk&Kazyna (2017). One Belt & One Road: Leveraging infrastructure value potential, September, s. 14. <https://www.sk.kz/upload/iblock/71e/71e9051a57a5b2e474c883a4f4de5a15.pdf> (14.03.2019)
- Samruk&Kazyna (2018). Belt & Road Updates 2018 "Expansion continues" January, s. 9. <https://www.sk.kz/upload/iblock/898/8982ade4e1075b33189e5044b01ff98e.pdf> (16.03.2019)
- Satubaldina, A. (2015). Tatyana Kuzmina and Assemgul Kassenova, "145-men fight between Chinese and Kazakh miners in Kazakhstan, 65 injured", TengriNews, 10 July, <https://en.tengrinews.kz/emergencies/145-men-fight-between-Chinese-and-Kazakh-miners-in-261159/> (15.03.2019)
- Schelling, T. (1960). The Strategy of Conflict, Harvard University Press.
- Sheng, Y. (2017). Xi to upgrade Kazakh ties: Cooperation flourishes under Belt, Road initiative, GLOBAL TIMES, <http://www.globaltimes.cn/content/1050559.shtml> (14.03.2019)
- Sternberg, T., Ariel A. A., Mcconel, F., (2017). Central Asian Characterictics On China's New Silk Road: The Role of Landscape and The Politics of Infrastructure, *Land*, 6(3), 55-75.
- Vugs, J. P.A, (2018) The Belt's Buckle and Beyond On China's Power Throuhg Its Belt and Road Initiative Using The Case of Kazakhstan, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Leiden University. The Faculty of Humanities, 23-32.

Wang, G. (2019). Silk Roads And The Centrality of Old World Eurasia, (Ed), Fanny M. Cheung - Ying-yi Hong, *Regional Connection Under The Belt and Road Initiative* (ss. 7-15), Routledge.

Казахстанско-китайское сотрудничество в рамках программы «Один пояс, один путь» обсудили в Астане, сентября 2018, <https://primeminister.kz/ru/news/all/kazahstansko-kitaiskoe-sotrudnichestvo-v-ramkah-programmi-odin-poyas-odin-put-obsudili-v-astane-17096>, (28 Aralık 2018)